

*А. А. Жесткова,
зав. відділу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
В. В. Бондаренко,
м. н. с. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ДОКУМЕНТІВ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ В ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розглянуто процес формування повноцінного інформаційного ресурсу іноземними мовами з питань психології та педагогіки в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Проаналізовано роботу відділу наукового формування фонду документів іноземними мовами з подальшими перспективами функціонування спеціалізованої читальної зали. Особлива увага приділена пошукам нових шляхів формування фонду.

Ключові слова: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, інформаційні ресурси, документи іноземними мовами, бібліотечний фонд, читальна зала, міжнародне співробітництво.

Інтеграція України у світовий економічний простір і культурне середовище зумовлюють необхідність ретельного, систематичного та об'єктивного вивчення міжнародного досвіду розвитку освіти і науки, запровадження кращих наукових і, зокрема, педагогічних надбань людства в практику вітчизняної освіти та науки.

Інтенсивний розвиток інформатизації суспільства визначив пріоритети в діяльності бібліотек стосовно напрямів організації, технології формування та використання їхніх інформаційних ресурсів [6]. Перед науковими бібліотеками стоїть важливе завдання – створити умови, що дадуть змогу користувачам самостійно орієнтуватися в масиві інформації, нарощувати власний інтелектуальний потенціал в умовах інформаційного суспільства, збагачувати свою інформаційну культуру [1].

Одним із ефективних способів вивчення та впровадження у практику інноваційного зарубіжного досвіду є активне формування документного фонду зарубіжними виданнями з вищезазначених питань [3; 4; 5]. З огляду на це, для повноцінного науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі держави ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського формує національний галузевий інформаційний ресурс документів із питань педагогічної науки і практики, психології, суміжних галузей знань не лише українською, а й іноземними мовами.

Мета статті – на основі аналізу діяльності визначити стан та перспективи розвитку відділу наукового формування фонду документів іноземними

мовами ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського для забезпечення сучасних інформаційних потреб користувачів.

Основним завданням підрозділу є формування галузевого інформаційного ресурсу документів іноземними мовами з питань педагогіки та психології на всіх видах носіїв інформації та забезпечення доступу до нього. Доцільність функціонування відділу підтверджується й тим, що реформаційні й модернізаційні процеси в освіті сучасної України потребують ґрунтовного вивчення світового досвіду проведення освітніх реформ.

Робота відділу проводиться у контексті НДР «Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» (наук. керівник – П. І. Рогова, к. і. н., директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського). Виконання НДР передбачає вирішення науковцями відділу таких завдань: проведення анкетування для подальшого аналізу інформаційних потреб користувачів; дослідження стану та складу фонду документів іноземними мовами у повному обсязі; комплектування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського галузевою літературою іноземними мовами, виданою як в Україні, так і за кордоном; виявлення і налагодження зв'язків з міжнародними організаціями та фондами, іншими книгозбірнями, які потенційно можуть надавати бібліотеці документи іноземними мовами; розроблення форм і методів удосконалення формування фонду документів іноземними мовами; надання доступу до всеукраїнського інформаційного ресурсу іноземними мовами в електронній і традиційній формі. Вирішення поставлених завдань дасть змогу створити повноцінний інформаційний галузевий ресурс іноземними мовами на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, що задовольнить постійно змінювані інформаційні потреби користувачів.

Діяльність наукової бібліотеки спрямована на надання читачеві доступу до найважливіших світових наукових розробок, що широко відображаються в іноземних публікаціях [2]. Тому відсоток зарубіжної літератури у фондах наукових книгозбірень повинен бути досить високим. У ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського він становить 6 % від загального обсягу. Бібліотека володіє унікальним спеціалізованим фондом іноземної літератури широкого гуманітарного профілю, який налічує близько 34 тис. документів, включаючи неперіодичні та періодичні видання, більш ніж 30 мовами світу, але, на жаль, через недостатню площу до послуг користувачів надається не вся література, а лише 5376 прим. документів. 33 436 документів до цього часу з об'єктивних причин складовані, серед них – 15 000 іноземних журналів, які потребують додаткової площі для розстановки (300 кв. м з урахуванням подальшого збільшення обсягу фонду). Питання щодо виділення бібліотеці додаткової площі для розміщення складованих документів розглядається керівництвом НАПН України.

У книжковому фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського широко представлені іноземні видання з літературознавства і мовознавства, з мето-

дики викладання іноземних мов, мистецтвознавства, країнознавства. Фонд систематично поповнюється науковою літературою, навчальними та довідковими виданнями для середніх і вищих навчальних закладів. Літературу, видану за кордоном, доповнюють вітчизняні видання іноземними мовами, присвячені інноваціям у галузі науки та освіти. На сьогодні гостро постає проблема оновлення бібліотечного фонду саме зарубіжними виданнями, які б відповідали сучасним запитам користувачів, зокрема науковців та освітян-практиків. Адже необхідною складовою наукових досліджень, підвищення їх ефективності є оперативне та повноцінне забезпечення фонду сучасною зарубіжною науковою інформацією. Через обмеженість фінансування фонди бібліотек поповнюються іноземною літературою переважно за рахунок дарів від міжнародних організацій, установ, добровільних фондів та приватних осіб [4].

Значну увагу у формуванні інформаційного ресурсу ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського іноземними мовами приділяють не тільки фахівці бібліотеки, а й члени Президії НАПН України, зокрема, президент НАПН України В. Г. Кремень, академіки О. В. Сухомлинська, Н. Г. Нічкало, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва та інші, завдяки яким фонд поповнився документами англійською та польською мовами. За сприяння відділу міжнародних зв'язків НАПН України в особі П. П. Доценко до відділу надійшли документи іноземною мовою від Академії педагогічних наук Польської Народної Республіки, від Французького культурного центру, Австрійського посольства в Україні. Завдяки налагодженню зв'язків та співпраці з Британською Радою в Україні, Центром інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, Корпусом Миру США, Представництвом ООН в Україні, українсько-американським благодійним фондом «Сейбр-Світло», німецьким культурним центром Гете-інституту, Товариством Я. Корчака до фонду надійшла наукова література з питань педагогіки та психології, сучасна навчальна література, методичні матеріали, довідкові видання, художні твори світової літератури мовою оригіналу та видання з країнознавства США, Великобританії, Китаю, Польщі та інших країн світу англійською, німецькою та польською мовами (табл. 1).

Таблиця 1

Документи іноземними мовами, які надійшли у 2006–2009 рр.

Мова документа	Рік			
	2006	2007	2008	2009
Англійська	181 (23 %)	109 (20 %)	111 (43 %)	251 (59 %)
Німецька	18 (2 %)	6 (1 %)	38 (15 %)	14 (3 %)
Французька	556 (70 %)	38 (7 %)	40 (15 %)	4 (1 %)
Польська	54 (7 %)	469 (88 %)	32 (12 %)	17 (4 %)
Інші мови	48 (6 %)	22 (4 %)	39 (15 %)	42 (10 %)

У межах НДР науковцями відділу був проведений моніторинг джерел комплектування фонду документів іноземними мовами за 2006–2009 рр.

Аналіз результатів моніторингу засвідчив, що поповнення фонду іноземною фаховою літературою у 2006–2009 рр. здійснювалося завдяки:

- надходженню обов'язкового примірника;
- співпраці бібліотеки з міжнародними інституціями і фондами;
- дарам від президента та академіків Національної академії педагогічних наук України;
- дарам від читачів.

За означений період до фонду надійшло 2017 документів, з них 1573 – це дари від міжнародних інституцій і фондів (78 %). За змістом фонд поповнився документами з питань психології та педагогіки (93 %), мовознавства (32 %), літературознавства (17 %), творами художньої літератури (38 %) та ін.

Систематичне дослідження джерел комплектування фонду документів іноземними мовами відіграє вагомий роль при визначенні подальших шляхів і методів формування повноцінного всеукраїнського інформаційного ресурсу іноземними мовами з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

У процесі формування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського особлива увага приділяється оптимізації змістовного наповнення фонду шляхом постійного вивчення його складу та попиту на літературу з метою виявлення активного ядра. За мовною ознакою користувачі віддають перевагу літературі поширеними іноземними мовами, передусім – англійською, німецькою та французькою. У складі книжкового фонду найчисленніші видання представлені саме цими мовами. Однак великий відсоток становлять також книги польською, болгарською, словацькою, угорською, румунською, кримськотатарською, японською, китайською та іншими мовами.

Для ефективного та повноцінного забезпечення інформаційних потреб користувачів у бібліотеці працює спеціалізована читальна зала документів іноземними мовами. Основою організації послуг у залі є уважне та відповідальне ставлення до запитів кожного користувача. У читальній залі широко представлена наукова література (збірники наукових праць, монографії, матеріали конференцій), колекції зарубіжних енциклопедичних видань, таких як *Britannica*, *Americana*, *Encyclopedia of Ukraine*, *the World Book Encyclopedia* та ін., дитячі енциклопедії для середнього шкільного віку (*The New Book of Popular Science*, *Eyewitness Books*, *Childcraft*, *Young Scientist*, *Animal World*), лінгвістичні словники (*Collins*, *Longman*, *Oxford*, *Merriam-Webster*, *Le Maxidico*), словники з різних галузей знань (педагогіки, психології, соціології, біології, географії, економіки, правознавства та ін.), підручники та навчальні посібники для різних рівнів і форм навчання з англійської, німецької та французької мов, ілюстрована художня література для дошкільників та молодших школярів, навчальні посібники для самостійного читання, які містять адаптовані художні твори із вправами та завданнями для розвитку мовлення. Кожен посібник має додаток у вигляді CD-диска. Крім того, користувачі читальної зали можуть ознайомитися з повним комплектом видань (250 томів) «Бібліотеки тисячоліття», який наша уста-

нова однією з перших отримала за проектом Британської Ради в Україні «Бібліотека тисячоліття: задовольнити будь-якого читача». Представлені видання античної (давньогрецької, грецької та римської), а також англійської, американської, німецької, австрійської, датської, чеської, аргентинської, латиноамериканської, італійської, японської, китайської та слов'янської літератури. Книги з «Бібліотеки тисячоліття» різноманітні за тематикою. Крім художніх творів до колекції увійшли філософські, релігійні, політичні, економічні, історичні та мистецькі твори, зокрема, такі пам'ятки світової культури, як «Індійські манускрипти», «Коран», «Старий Заповіт», «Новий Заповіт», «Арабські ночі», «Молитовник», «Мабіногон». Запропонований спектр подає користувачеві літературну панораму тисячоліття. Ці видання користуються надзвичайною популярністю серед науковців, викладачів та вчителів англійської мови, студентів вищих навчальних закладів, бібліотечних працівників.

Як показали результати опитування, одним з основних джерел інформації для користувачів бібліотеки, насамперед науковців установ НАПН України, професорсько-викладацького складу, аспірантів, є наукові журнали зарубіжних видавництв, що висвітлюють найновіші досягнення в галузі науки і освіти різних країн світу. На 1.01.2010 р. бібліотека передплатує п'ять журналів іноземними мовами, зокрема: *British Journal of Educational Technology* («Освітні технології», Велика Британія), *Studies in Educational Evaluation* («Дослідження з оцінювання в освіті», Нідерланди), *Gender and Education* («Гендер та освіта», Велика Британія), *Childhood Education* («Освіта в дитинстві», США), *Zeitschrift für Pädagogik* («Педагогічний журнал», Німеччина). На сторінках цих видань публікуються статті науковців, викладачів вищих навчальних закладів, працівників закладів освіти Сполучених Штатів Америки, Канади, Великої Британії, Австралії, Сінгапуру, Китаю, Греції, Туреччини.

Для розкриття змісту фонду документів іноземними мовами та його популяризування працівники відділу систематично проводять книжкові виставки на допомогу науковій роботі, навчальному процесу, професійній самоосвіті тощо. Аналіз використання виставок користувачами бібліотеки дає можливість краще вивчати інформаційні потреби науковців та освітян. Найбільш запитуваними виявились дві постійно діючі тематичні виставки: «Концепції розвитку професійної освіти в Польщі» та «Сучасні тенденції розвитку освіти в країнах Європи».

Для популяризування діяльності читальної зали на веб-порталі бібліотеки подано інформацію про її ресурс із фотознімками та стислим описом, представлено бібліографічні списки нових надходжень до читальної зали, віртуальні виставки. Інформація про усі нові надходження, якими поповнюється фонд, постійно оновлюється і друкується у бюлетені «Нові надходження до ДНІБ України ім. В. О. Сухомлинського», який подається до Президії та установ НАПН України в традиційній й електронній формах. Для зручності користування в читальній залі організовано вільний доступ

до літератури, що дає можливість самостійного і швидкого відбору книг за тематикою.

Послугами читальної зали документів іноземними мовами ДНІПБ України ім. В. О. Сухомлинського користуються читачі всіх категорій та професійних груп. Основну частину (понад 70 %) становлять науковці, зокрема професорсько-викладацький склад, студенти вищих педагогічних навчальних закладів (15 %). Не можна не відзначити підвищений інтерес до іноземних педагогічних публікацій фахівців із науковим ступенем та аспірантів.

Для поліпшення доступу до інформаційних ресурсів іноземними мовами фахівці відділу приділяють особливу увагу введенню бібліографічних записів до електронного каталогу. Усього в ЕК створено близько 3000 бібліографічних записів документів іноземними мовами. У 2009 р. було розпочато роботу з ретрокаталогізації документів, під час якої насамперед опрацьовується література з найбільш актуальних розділів: «Освіта» «Психологія», «Англійська мова», «Німецька мова», «Французька мова», «Французька література». У подальшому планується опрацювання документів іншої тематики.

Окреслені вище напрями діяльності відділу наукового формування фонду документів іноземними мовами з науково-інформаційного забезпечення фахових потреб освітян знайшли позитивний відгук серед науковців НАПН, викладачів вищих навчальних закладів із різних куточків України, вчителів, студентів-іноземців, про що свідчить щорічне зростання кількості користувачів читальної зали, постійне поповнення фонду за рахунок дарів від читачів, теплі слова подяки в книзі відгуків.

Перспективними напрямами роботи відділу є:

- продовження наукових досліджень із метою наукового обґрунтування нових шляхів формування фонду;
- постійний аналіз складу та використання фонду з метою вивчення його відповідності інформаційними потребам користувачів;
- виявлення прогалин доукомплектування, а також перерозподілу дублетних, непрофільних і маловживаних документів;
- диференційований підхід до відбору видань з урахуванням їх наукової та інформаційної цінності;
- продовження співпраці із зарубіжними культурними інформаційними центрами та фондами з метою поповнення та оновлення складу фонду;
- налагодження зв'язків із Державною науковою педагогічною бібліотекою Російської Федерації імені К. Д. Ушинського та Науково-педагогічною бібліотекою Республіки Білорусь, іншими бібліотеками зарубіжних країн з метою вивчення досвіду діяльності цих бібліотек та книгообміну;
- використання досвіду провідних бібліотек України та Європи щодо створення англomовного відповідника веб-порталу;
- передплата іноземних періодичних видань із проблем психології та освіти у більшому обсязі;

• подальше створення ЕК для забезпечення багатоаспектного оперативного пошуку інформації про наявність документів іноземними мовами у БД «Книга» та «Періодика».

Література

1. Григоренко, Т. В. Наукова бібліотека Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: стратегія розвитку / Т. В. Григоренко // Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2008. – Вип. 1 : Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України. – С. 336–342. – Бібліогр.: с. 342.

2. Дубровіна, Л. А. Бібліотечна справа в Україні / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; НАН України, НБУВ, Ін-т рукопису. – К. : [б. в.], 2009. – 530 с.

3. Красій, Р. Іноземні наукові журнали у формуванні фондів академічних бібліотек / Раїса Красій // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, НБУВ, Асоц. б-к України. – К., 2000. – Вип. 5. – С. 33–37.

4. Литвиненко, Л. Благодійна акція фонду «Сейбр-Світло» / Л. Литвиненко // Бібл. планета. – 2005. – № 3. – С. 38.

5. Лопата, О. Сучасні інформаційні потреби користувача наукової бібліотеки в іноземних періодичних виданнях / Олена Лопата // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського : зб. док. і матеріалів. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 13–31. – Бібліогр.: с. 31.

6. Рогова, П. І. Шляхи становлення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як всеукраїнського науково-інформаційного центру освітянської галузі України / П. І. Рогова // Історія освітянських бібліотек України : наук. зб. / [ред. кол.: П. І. Рогова, К. Т. Селіверстова, Ю. І. Артемов та ін.] ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2006. – С. 8–21. – Бібліогр.: с. 21.